

Αμφορέας (6ου αι. π.Χ.)
Οι Διόσκουροι ετοιμάζονται για εκστρατεία.
Αριστερά η Ελένη παρακολουθεί.

Ἑξοδος (1653-870)

«Ἑξοδος δὲ μέρος ὅλον τραγωδίας,
μεθ' ὃ οὐκ ἔστι χοροῦ»

(Αριστ. Ποιητ. 1452 b 21-22)

Η ἑξοδος ολοκληρώνεται σε τρεις σκηνές. Στην πρώτη σκηνή (στ.1653-786) εμφανίζεται ένας Αγγελιαφόρος που αναγγέλλει την απόδραση του Μενέλαου και της Ελένης και σε μια διεξοδική ρήση αφηγείται τα συμβάντα. Στη δεύτερη σκηνή (στ.1787-812) ο Θεοκλύμενος εκφράζει την οργή του και ετοιμάζεται να μπει στο παλάτι, για να τιμωρήσει τη Θεονόη, που του απέκρυψε την αλήθεια. Στην τρίτη σκηνή (στ.1813-70) εμφανίζονται οι Διόσκουροι, ως «από μηχανής θεός» και πείθουν τον βασιλιά να συγκρατήσει την οργή του λέγοντάς του ότι αυτή είναι η θέληση της Μοίρας.

ΕΥΡΙΠΙΔΗΣ
Ελένη

1η Σκηνή (στ.1653-786)

Πρόσωπα: Αγγελιαφόρος - Θεοκλύμενος - Χορός

ΑΓΓΕΛΙΑΦΟΡΟΣ

Σε βρίσκω, αφέντη, για κακό μαντάτο·
παράξενα στ' αλήθεια έργα θ' ακούσεις.

ΘΕΟΚΛΥΜΕΝΟΣ

Τι τρέχει;

ΑΓ Ψάξε να βρεις άλλη γυναίκα τώρα·
γιατί έφυγε απ' τη χώρα πια η Ελένη.

ΘΕ Πώς; Περπατώντας ή έδγαλε φτερούγες;

ΑΓ Ο Μενέλαος την πήρε με καράδι·
αυτός που ήρθε και σου είπε το χαμό του. 1660

ΘΕ Ω! λόγια φοδερά κι απίστευτα. Όμως
με τι πλεούμενο έχει αυτή ξεφύγει;

ΑΓ Μ' εκείνο που έδωσες στον ξένο· οι ναύτες,
για να το ξέρεις, ήτανε δικοί σου.

ΘΕ Πώς; Θέλω να μάθω· δεν πιστεύω
να νίκησε ένας μόνο πλήθος ναύτες,
που πήγαν στο γιαλό μαζί με σένα.

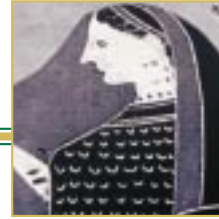
ΑΓ Αφήνοντας η Ελένη το παλάτι,
κατέβαινε στη θάλασσα, με δῆμα
δαρύ κι αργό τον άντρα της θρηνώντας 1670
που ζωντανός κοντά της ήταν όμως.

Σα φτάσαμε όλοι στο καρaboστάσι,
τραδήξαμε ένα πλοίο της Σιδώνας
μεγάλο κι αταξίδευτο, πενήντα
κουπιά, πενήντα πάγκους είχε. Τότε
πέσαμε στη δουλειά· κατάρτι ο ένας
στεριώνει, τα κουπιά προσδένουν άλλοι,
σιάζουν τ' άσπρα πανιά και το τιμόνι
στη θέση του καλά το συναρμόζουν.

Κι ενώ δουλεύαμε έτσι, στ' ακρογιάλι, 1680
θαρρείς κι αυτό περίμεναν, προβάλλουν
Έλληνες, του Μενέλαου συντρόφοι,
κουρέλια απ' το ναυάγιο φορώντας,
καλοί στην όψη, αλλά γεμάτοι λέρα.

Ηείδηση

Ο Θεοκλύμενος θγαίνει από το ανάκτορο και ταυτόχρονα μπαίνει στη σκηνή ο Αγγελιαφόρος. Έχει περάσει, υποτίθεται, ο απαιτούμενος θεατρικός χρόνος ώστε να συμβούν τα γεγονότα που θα αφηγηθεί ο Αγγελιαφόρος.

- 1653-4 Σε βρίσκω, αφέντη...θ' ακούσεις:** ο Αγγελιαφόρος απευθύνεται άμεσα στον βασιλιά, χωρίς να λαμβάνει υπόψη τον Χορό. Με τα πρώτα λόγια του χωρίς περιστροφές αναφέρεται σε κακή είδηση.
- 1655-67 Τι τρέχει;...μαζί με σένα:** ο Αγγελιαφόρος σ' αυτούς τους στίχους δίνει τον πυρήνα της είδησης: η Ελένη έφυγε μαζί με τον Μενέλαο. Ο Θεοκλύμενος εκπλήσσεται και δυσπιστεί (στ. 1659), δεν θέλει να πιστέψει όσα ακούει και με τις ερωτήσεις του προκαλεί τη «ρήση» του Αγγελιαφόρου (θεατρική οικονομία).
- 1658 Πώς;...φτερούγες; :** έκφραση δυσπιστίας (ψυχολογική αντίδραση του Θεοκλύμενου).
- 1668-79 Αφήνοντας...το συναρμόζουν:** είναι ιδιαίτερα παραστατικός ο λόγος του Αγγελιαφόρου, καθώς μας μεταφέρει εκτός σκηνής και περιγράφει με εικόνες τα συμβάντα. Η εντατική δουλειά των ναυτών αποδίδεται με ζωντάνια και δείχνει τη μεγάλη περιγραφική ικανότητα του ποιητή. Αυτή η αφήγηση επιβάλλεται από τη λεγόμενη «ενότητα του τόπου».

Αυτός μόλις τους είδε, τους φωνάζει
 με λυπημένη τάχα τη φωνή του:
 «Κακόμοιροι, πώς φτάσατε εδώ πέρα;
 Το ελληνικό σας πλοίο έχει δουλιάξει;
 Τον πεθαμένο γιο του Ατρέα μαζί μου
 θα θέλατε να θάψετε; Η Ελένη, 1690
 τάφο αδειανό θα του προσφέρει». Εκείνοι,
 κάνοντας πως δακρύζουν, στο καράβι
 προχώρησαν, τις προσφορές δαστώντας
 που θα 'ριχναν στη θάλασσα. Υποψίες
 μας έζωσαν και μουρμουρίζαμε όλοι
 πως ήτανε πολλοί οι καινούριοι ξένοι.
 Στα λόγια σου πιστοί σωπαίναμε όμως·
 μας είχανε μπερδέψει οι προσταγές σου
 που όριζαν αρχηγό στο πλοίο εκείνον.
 Εύκολα αυτά τα βάλαμε στο σκάφος· 1700
 ωστόσο ο ταύρος στύλωσε τα πόδια·
 μούγκριζε κυκλοστρέφοντας τα μάτια,
 εκύρτωνε τη ράχη του κοιτώντας
 μέσ' απ' τα κέρατά του μ' άγριο βλέμμα,
 μη αφήνοντας κανέναν να τον πιάσει.
 Τότε ο Μενέλαος φώναξε. «Της Τροίας
 οι κουρσευτές εσείς, στους δυνατούς σας
 ώμους τον ταύρο αυτόν με μιας σηκώστε,
 καθώς είναι συνήθεια των Ελλήνων, 1710
 και φέρτε τον στην πλώρη για σφαχτάρι
 του πεθαμένου». Σύγκαιρα το ξίφος
 τράβηξε. Αυτοί γοργά στην προσταγή του
 τον ταύρο αρπούν και μες στο πλοίο τον φέρνουν.
 Χαϊδεύοντας το κούτελο του αλόγου
 και το λαιμό, ο Μενέλαος γαλήνια
 το ανέδασε. Όταν φορτωθήκαν όλα,
 πατώντας αλαφρά στα σκαλοπάτια,
 μπήκε στερνή και κάθισ' η Ελένη·
 δίπλα της ο Μενέλαος που τον λέγαν
 νεκρό· δεξιά κι αριστερά του οι άντρες 1720
 πλάι πλάι σταθήκαν ισομοιρασμένοι,
 κρύδοντας μες στα ρούχα τα σπαθιά τους·
 στον κελευστή το πρόσταγμα, οι φωνές μας
 γεμίσαν τ' ακρογιάλι· ο τιμονιέρης,
 σαν ξανοιχτήκαμε, ρωτάει. «Ξένε,
 πιο μέσα θ' αρμενίσουμε ή καλά είναι;
 Εσύ 'σαι στο καράβι ο κυβερνήτης».

- 1687-91 Κακόμοιροι...θα του προσφέρει:** ο Μενέλαος, ακολουθώντας το σχέδιο της Ελένης, συμμετέχει στην πλεκτάνη μαζί με τους συντρόφους του.
- 1691-9 Εκείνοι...στο πλοίο εκείνον:** ο Αγγελιαφόρος κάνει λόγο για υποψίες που γεννήθηκαν σε όλους από την εμφάνιση των Ελλήνων και τις οποίες συζητήσαν μεταξύ τους· αλλά δεν αντέδρασαν, υπακούοντας τυφλά στις διαταγές του βασιλιά (στ. 1552).
 □ *Γιατί οι ναύτες του Θεοκλύμενου δεν αναλαμβάνουν πρωτοδουλίες;*
- 1701-5 ωστόσο ο ταύρος...να τον πιάσει:** ζωντανή περιγραφή της άρνησης του ταύρου να οδηγηθεί στο πλοίο και στη συνέχεια στη σφαγή. Η άρνηση του ζώου ήταν κακός οϊωνός, ενώ αντίθετα η προθυμία του καλός.
- 1707-9 ...στους δυνατούς...των Ελλήνων:** ήταν έθιμο των Ελλήνων να σηκώνουν το ζώο που προοριζόταν για θυσία, ώστε το αίμα του να πέσει πάνω στον βωμό.
- 1718 μπήκε στερνή και κάθισ' η Ελένη:** η Ελένη κάθισε στο κατάστρωμα του πλοίου.
- 1730 για το νεκρό δε μίλησε καθόλου:** το τυπικό της θυσίας επέβαλλε αναφορά στον νεκρό. Η παράλειψη προδληματίζει τους ναύτες.
- 1723-4 στου κελευστή...τ'ακρογιάλι:** οι κωπηλάτες επαναλαμβάνουν ρυθμικά ό,τι λέει ο κελευστής, δίνοντας έτσι αρμονικό ρυθμό στις κινήσεις τους, όταν κωπηλατούν.

Εκείνος αποκρίθηκε. «Καλά είναι». Και παίρνοντας το ξίφος πάει στην πλώρη για τη θυσία· ως έσφαξε τον ταύρο, για το νεκρό δε μίλησε καθόλου, 1730
μα προσευχόταν έτσι: «Ω! Ποσειδώνα, που κατοικείς στο πέλαο το γαλάζιο, κι εσείς σεβάσμιες κόρες του Νηρέα, φέρτε μας ζωντανούς στα περιγιάλια του Ναύπλιου τη γυναίκα μου κι εμένα». Κι έπεφτε ορμητικά μέσα στο κύμα, καλός οiwνός, το αίμα για τον ξένο. Τότε φώναξε κάποιος. «Προδοσία, 1740
μας έχει ξεγελάσει ο καπετάνιος. Πρόσταξε, κελευστή, γυρνάτε πίσω, στρέψε το δοιάκι στη στεριά». Πατώντας το σκοτωμένο ταύρο, στους δικούς του κράζει ο Μενέλαος. «Βλαστάρια της Ελλάδας, τι αργείτε; Μπρος, σκοτώστε τους βαρδάρους, πετάχτε τους στη θάλασσα σφαγμένους». Μα ο κελευστής στους ναύτες του φωνάζει τ' αντίθετα. «Σηκώστε όποιο κοντάρι 1750
δρεθεί μπροστά σας, σπάστε σεις τους πάγκους, απ' τους σκαρμούς ξελύστε τα κουπιά σας, και των εχθρών ματώστε τα κεφάλια». Όλοι πετάχτηκαν ορθοί, βαστώντας σπαθιά απ' τη μια μεριά, ξύλα απ' την άλλη· το πλοίο γέμισε αίμα κι η Ελένη τους κέντριζε απ' την πρύμνα. «Πού είναι η δόξα της Τροίας; Ελάτε, δείξτε στους βαρδάρους τη δύναμή σας». Στην ορμή του αγώνα σωριάζονται, ξανά σηκώνονται άλλοι κι άλλους βλέπεις νεκρούς. Αρματωμένος 1760
εκοίταζε ο Μενέλαος ολούθε κι όπου έβλεπε να σπάζουν οι δικοί του, έτρεχε εκεί βαστώντας το σπαθί του και μας ανάγκαζε έτσι να πηδάμε στο πέλαγο, ώσπου τέλος το καράδι άδειασε από τους ναύτες σου. Κατόπι στον τιμονιέρη πάει και τον προστάζει να δάλει πλώρη ολόισα στην Ελλάδα. Σηκώσαν τα πανιά κι αγέρας πρίμος φύσηξε αμέσως. Φύγαν απ' τη χώρα.

1732-6 Ω! Ποσειδώνα...κι εμένα: αποτελεί έθιμο από την ομηρική παράδοση να προσεύχεται ο ίδιος ο βασιλιάς, πριν από τη θυσία.

1744-6 Βλαστάρια...στη θάλασσα σφαγμένους: η σκηνή της σφαγής χαρακτηρίζεται από σκληρότητα και δεν μπορεί εύκολα να δικαιολογηθεί μέσα σε ένα φιλειρηνικό δράμα. Η μόνη εξήγηση είναι η αναγκαιότητα της συγκεκριμένης στιγμής: αν δεν συμπεριφέρονταν έτσι οι ναύτες του Μενελάου, θα θανατώνονταν, αφού πλέον είχε αποκαλυφθεί η προδοσία (στ.1740-3). Οι στίχοι που ακολουθούν (στ.1749-52) επιβεβαιώνουν την παραπάνω άποψη. Ο Ευριπίδης παρουσιάζοντας στην τραγωδία αυτή το ζεύγος Έλληνας-δάρδαρος προβάλλει τα εξής: α) τη φήμη ότι ο Θεοκλύμενος σκοτώνει Έλληνες, β) τη θέληση του Θεοκλύμενου να παντρευτεί δίαια την Ελένη, γ) την αγριότητα της σφαγής των Αιγυπτίων στο καράδι από τους Έλληνες. Διαπιστώνουμε έτσι τον προβληματισμό του ποιητή για τη ρευστότητα των στερεοτύπων. Αφήνει τελικά ανοιχτό το θέμα στην κρίση του θεατή.

1755-7 Πού είναι...τη δύναμή σας: η Ελένη προκαλεί την ανδρεία των Ελλήνων, για να κατορθώσουν να νικήσουν τους ναύτες του Θεοκλύμενου.

□ *Να σχολιάσετε τα γεγονότα του καραδιού και να δικαιολογήσετε την άποψή σας σχετικά με τη συμπεριφορά Μενελάου-Ελένης.*

1768-9 Σηκώσαν τα πανιά...απ' τη χώρα: ο Ποσειδών εισάκουσε την προσευχή του Μενελάου. Επομένως, όσα προηγήθηκαν ήταν σύμφωνα με τη θεϊκή θέληση.

Γλίτωσα εγώ το θάνατο, κρυμμένος 1770
δίπλα στην άγκυρα βουτάω στο κύμα·
με βρήκε ένας ψαράς εξαντλημένο
και μ' έβγαλε στ' ακρόγιαλο, έτσι φέρνω
σε σένα το μαντάτο ετούτο. Αν δείχνεις
μα δυσπιστία στα πάντα μυαλωμένη,
για τους θνητούς είναι αρετή μεγάλη.

ΧΟΡΟΣ

Δε θα το πίστευα ποτέ, μπροστά μας
να 'ναι ο Μενέλαος και να μας ξεφύγει.

ΘΕ Αχ! ο δυστυχισμένος, μιας γυναίκας 1780
οι πονηριές να με γελάσουν*· πάει ο γάμος.
Το πλοίο αν θα μπορούσα να προφτάσω,
γοργά τους ξένους θα 'πιανα· όμως τώρα
θα εκδικηθώ σκληρά τη Θεονόη,
που ενώ έδλεπε η προδότρα στο παλάτι
το Μενέλαο, δε μου το 'πε. Άλλον κανένα
δε θα γελάσει πια με τους χρησμούς της.

* ὦ γυναικείαις τέχναισιν αἵρεθεῖς ἐγὼ τάλας.

1770 **Γλίτωση εγώ το θάνατο:** η τεχνική της αρχαίας τραγωδίας επιβάλλει τη δικαιολόγηση της παρουσίας κάθε προσώπου. Εδώ ο Αγγελιαφόρος δικαιολογεί την παρουσία του.

1774-6 **Αν δείχνεις...αρετή μεγάλη:** ο Αγγελιαφόρος τελειώνει τη ρήση του με θυμοσοφία: συμβουλεύει τον βασιλιά, του οποίου οι επιλογές αποδείχθηκαν καταστροφικές, και συγχρόνως συμβουλεύει όλους τους ανθρώπους. Το δικαίωμα του το δίνει η ίδια η πραγματικότητα και τα γεγονότα, όπως εξελίχτηκαν.

□ *Ο Θεοκλύμενος ακούει τη διήγηση του Αγγελιαφόρου χωρίς να τον διακόψει ούτε μια φορά. Γιατί;*

Ο Αγγελιαφόρος αποσύρεται.

1777-8 **Δε θα το πίστευα...ξεφύγει:** ο Χορός υποκρίνεται εκφράζοντας λύπη και προσποιούμενος άγνοια, γιατί φοβάται μήπως κατηγορηθεί για συννενοχή. Ίσως όμως να εκφράζει έτσι και τη δυσαρέσκειά του, επειδή παραμένει στην Αίγυπτο, ενώ ο Μενέλαος και η Ελένη ταξιδεύουν προς την Ελλάδα.

1779-82 **Αχ! ο δυστυχισμένος...θα 'πιανα:** ο Θεοκλύμενος αντιλαμβάνεται την τόσο δυσάρεστη γι' αυτόν πραγματικότητα: έπεσε θύμα γυναικείων τεχνασμάτων και διευκόλυνε ο ίδιος τη φυγή, δίνοντάς τους το γρηγορότερο πλοίο.

1782-6 **...όμως τώρα...με τους χρησμούς της:** μετά την πρώτη έκπληξη ο Θεοκλύμενος οργισμένος στρέφεται εναντίον της Θεονόης, επειδή του απέκρυψε την αλήθεια, και απειλεί να την εκδικηθεί τιμωρώντας την με θάνατο.

Ο Θεοκλύμενος τρέχει στην πόρτα του δωματίου της Θεονόης. Ένας υπηρέτης της την ανοίγει και τον σταματά.

2η Σκηνή (στ.1787-812)

Πρόσωπα: Υπηρέτης - Θεοκλύμενος

ΥΠΗΡΕΤΗΣ

Αφέντη μου, πού πας; Ποιον θα σκοτώσεις;

ΘΕΟΚΛΥΜΕΝΟΣ

Όπου το δίκιο θέλει· εσύ τραθήξου.

ΥΠ Τρανό κακό λογιάζεις· δε σ' αφήνω.

ΘΕ Προστάξεις τον αφέντη εσύ, ένας σκλάβος; 1790

ΥΠ Ναι, γιατί σκέψη έχω σωστή.

ΘΕ Σωστή δεν είναι, αν δε μ' αφήσεις...

ΥΠ Δε θα σ' αφήσω.

ΘΕ Να θανατώσω μια αδερφή κακούργα.

ΥΠ Μεγάλη η ευσέβειά της.

ΘΕ Με πρόδωσε.

ΥΠ Για το καλό σου, δίκαια έχει πράξει.

ΘΕ Το ταίρι μου να δώσει σ' άλλον άντρα;

ΥΠ Σ' εκείνον που του ανήκει.

ΘΕ Δικαίωμα στη γυναίκα μου ποιος έχει; 1800

ΥΠ Αυτός που την επήρε απ' το γονιό της.

ΘΕ Μα εμένα μου τη χάρισεν η τύχη.

ΥΠ Η δικαιοσύνη ωστόσο σου την πήρε.

ΘΕ Δικός μου δικαστής εσύ θα γίνεις;

ΥΠ Αν όμως σου μιλάω μυαλωμένα;

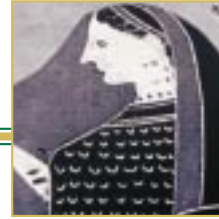
ΘΕ Λοιπόν θα με προστάζουν, δεν προστάζω;

ΥΠ Για τ' άδικο όχι, μόνο για το δίκιο.

ΘΕ Φαίνεται θέλεις να πεθάνεις.

ΥΠ Ναι, σκότωσέ με, αλλά την αδερφή σου
δε θα σ' αφήσω να τη σφάξεις. Είναι 1810
για τον καλό το σκλάβο η πιο μεγάλη
δόξα, να τον σκοτώσουν οι αφέντες.

- 1787-93 Αφέντη μου...δε θα σ' αφήσω:** εκπλήσσει τον θεατή το γεγονός ότι ο διάλογος μεταξύ του βασιλιά και του δούλου διεξάγεται με ίσους όρους. Ο δούλος τολμά να σταματά τον αφέντη και να υποστηρίζει ότι ο ίδιος σκέφτεται σωστά. Ο Ευριπίδης συχνά εξυψώνει τον δούλο και τον εξισώνει με τον αφέντη του, γιατί επιλέγει ως κριτήριο αξιολόγησης των ανθρώπων τη λογική και το ήθος (πρβλ. στ. 806-10 και 1807).
- 1788 ...εσύ τραδήξου:** η σκηνή χαρακτηρίζεται από εξωτερικό δραματικό στοιχείο.
- 1797 Για το καλό σου, δίκαια έχει πράξει:** ο υπηρέτης υποστηρίζει τη Θεονόη, επειδή αυτή έδρασε σύμφωνα με τη δικαιοσύνη, αλλά και ο ίδιος από την ίδια πηγή αντλεί το θάρρος να αντιπαρατεθεί στον αφέντη του, από το γεγονός δηλαδή ότι υπηρετεί το δίκαιο.
- 1803 Η δικαιοσύνη ωστόσο σου την πήρε:** ο Ευριπίδης επανέρχεται μ' αυτή τη φράση του δούλου στο κεντρικό θέμα της στιχομυθίας που είναι η επικράτηση του δικαίου, απ' όποιον κι αν αυτό εκφράζεται, και όχι της δύναμης του ισχυροτέρου.
- 1808 Φαίνεται θέλεις να πεθάνεις:** ο Θεοκλύμενος είναι αποφασισμένος να τιμωρήσει τη Θεονόη, γι' αυτό σκοπεύει να κάμψει την αντίσταση του δούλου του ακόμη και με τη βία.
□ Πώς προωθεί τη δράση η 2^η Σκηνή;

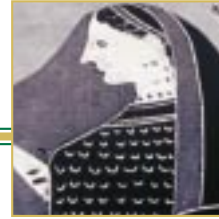
3η Σκηνή (στ.1813-870)

Πρόσωπα: Διόσκουροι - Θεοκλύμενος - Χορός

ΔΙΟΣΚΟΥΡΟΙ

Της χώρας βασιλιά, Θεοκλύμενε, άκου·
συγκράτησε τον άπρεπο θυμό σου·
οι Διόσκουροι μιλούν, οι γιοι της Λήδας,
τ' αδέρφια της Ελένης που 'χει φύγει
απ' το παλάτι σου· γραφτό δεν ήταν
γυναίκα σου να γίνει· μη θυμώνεις.
Η κόρη της Νηρηίδας, η αδερφή σου
Θεονόη δε σ' αδικεί που δείχνει σέβας 1820
στους νόμους των θεών και στου γονιού σου
τις δίκαιες εντολές. Όριζε η μοίρα
στο σπίτι σου να μείνει ως τώρα μόνο·
όταν συθέμελα την Τροία γκρεμίσαν,
τ' όνομα της Ελένης δε χρειαζόταν
στους θεούς άλλο· πρέπει αυτή να ζήσει
με τον παλιό της άντρα και μαζί του
στο σπιτικό της να γυρίσει πίσω.
Λοιπόν στην αδερφή σου μην υψώσεις 1830
το μαύρο σου σπαθί και να το ξέρεις
πως φρόνιμα έχει πράξει. Την Ελένη,
αφού θεούς μας έκαμεν ο Δίας,
θα 'χαμε σώσει από καιρό· όμως στέκουν
άλλοι θεοί κι η Μοίρα πάνωθ'ε μας
κι έτσι το θέλησαν· αυτά για σένα·
στην αδερφή μας τούτα προφητεύω:
Πήγαινε με τον άντρα σου και πρίμος
αγέρας θα φυσάει· από κοντά σας,
εμείς, τα δυο σου αδέρφια, θα βοηθούμε, 1840
στο κύμα καθαλάρηδες, να φτάσεις
στη Σπάρτη. Κι όταν πια θα τελειώσουν
οι μέρες της ζωής σου και πεθάνεις,
θεά θα ονομαστείς κι απ' τους ανθρώπους,
μαζί με μας, θα δέχεσαι θυσίες
και δώρα, όπως έχει ορίσει ο Δίας.

- 1813-8** **Της χώρας βασιλιά...μη θυμώνεις:** οι Διόσκουροι επεμβαίνουν για να ηρεμήσουν τον εξαγριωμένο Θεοκλύμενο. Ευρηματική είναι η επινόηση του Ευριπίδη τα αδέλφια της Ελένης να απευθύνονται στον αδελφό της Θεονόης.
- ▣ *Με ποιο επιχείρημα οι Διόσκουροι προσπαθούν να εμποδίσουν τον Θεοκλύμενο να τιμωρήσει τη Θεονόη;*
- 1825-6** **τ' όνομα...άλλο:** εννοεί το «είδωλο» που δημιούργησε η Ήρα.
- 1826-8** **...πρέπει αυτή...να γυρίσει πίσω:** με αυτά τα λόγια οριστικοποιείται η σωτηρία της Ελένης και του Μενελάου.
- ▣ *Πώς δικαιολογούν οι Διόσκουροι την αδυναμία τους να βοηθήσουν την αδελφή τους;*
- 1836** **στην αδελφή μας τούτα προφητεύω:** στο ευριπίδειο έργο εμφανίζονται αρκετές φορές πρόσωπα να προφητεύουν π.χ. η Θέτιδα στην *Ανδρομάχη*, η Μήδεια στην ομώνυμη τραγωδία, στον *Ιππόλυτο* η Άρτεμη, η Εκάδη στην ομώνυμη τραγωδία κ.ά.
- 1838-42** **...από κοντά σας...καθαλάρηδες:** μιλούν οι Διόσκουροι ως βοηθοί και σωτήρες των ναυτικών.
- 1843-5** **θεά θα ονομαστείς...ο Δίας:** οι Διόσκουροι αναγγέλλουν την «αποθέωση» της Ελένης και αποκαθιστούν έτσι με τον καλύτερο τρόπο τη φήμη της. Ο Ηρόδοτος χαρακτηρίζει την Ελένη θεά (6. 61), ο Ισοκράτης αναφέρει ότι γίνονταν θυσίες προς τιμή της (*Εγκώμιον Ελένης*, 62-3) και ο Πανσανίας είχε επισκεφθεί δύο τόπους στη Λακωνία, όπου λατρευόταν η Ελένη ως θεότητα της βλάστησης. Μεταγενέστεροι σχολιαστές (π.χ. ο Ευστάθιος) αναφέρουν ότι και οι Αθηναίοι προσέφεραν συγκεκριμένη θυσία (την *τριτύναν*) προς τιμή των Διόσκουρων και της Ελένης.
- 1844** **μαζί μ' εμάς:** ξένια ή ξενισμός λεγόταν λατρευτική τελετή προς τιμή των Διόσκουρων.

Και το νησί που απλώνεται σε μάκρος
στην Αττική ξαγνάντια σα φρουρός της,
Ελένη θα το λεν, γιατί σ' εκείνο
σε πρωτοπήγ' ο Ερμής, όταν σε πήρε
από το σπίτι σου και στον ουράνιο 1850
δρόμο σ' ανέδασε, για να ξεφύγεις
τον έρωτα του Πάρι. Στων Μακάρων
τα νησιά ο πολυπλάνητος θα πάει
Μενέλαος· οι θεοί τ' αποφασίσαν·
ποτέ για τους καλούς δε νιώθουν μίσος,*
στους ταπεινούς μονάχα στέλνουν πόνους.

ΘΕΟΚΛΥΜΕΝΟΣ

Τέκνα της Λήδας και του Δία, θα πάψω
την έχθρα μου για την Ελένη κι ούτε
την αδερφή μου θα σκοτώσω. Ας πάει 1860
πίσω στη Σπάρτη, αφού οι θεοί το θέλουν.
Να ξέρετε πως είν' η αδερφή σας
γεμάτη ευγένεια και φρονιμάδα.
Να καμαρώνετε για τους καλούς της
τρόπους, χαρίσματα που λίγες τα 'χουν.

ΧΟΡΟΣ

Οι γνώμες αλλάζουν ολόένα
των θεών κι απ' τα ανέλπιστα πλήθος
ξετελεύουν αυτοί κι όσα πρόσμενες,
δε βρίσκουν τη λύση τους· όμως**
στ' αναπάντεχο ο θεός δίνει τέρμα.
'Ετσι τέλειωσε τούτ' η ιστορία. 1870

* *τοὺς εὐγενεῖς γὰρ οὐ στυγοῦσι δαίμονες,
τῶν δ' ἀναριθμῆτων μᾶλλον εἰσι οἱ πόνοι.*

** *τῶν δ' ἁδοκῆτων πόρον ἤνρε θεός.*

- 1846-8 Και το νησί...Ελένη θα το λεν:** πρόκειται μάλλον για τη Μακρόνησο που στην αρχαιότητα ονομαζόταν Ελένη. Η Ελένη συνδέεται έτσι με τη θάλασσα και τὰ αδέλφια της και αποκτά την ιδιότητα της προστάτιδας των ναυτών.
- 1852-4 ...Στων Μακάρων...θα πάει ο Μενέλαος:** ο Ευριπίδης διαφοροποιείται από την ομηρική παράδοση (Οδ. δ 569), όταν αναγγέλλει την αθανασία του Μενελάου. Ο Όμηρος την αιτιολογεί από την ιδιότητα του Μενελάου ως γαμπρού του Δία, ενώ ο Ευριπίδης την θεωρεί επιδράβευση για τους κόπους και τις συμφορές που δοκίμασε και υπέμεινε.
- *Οι απόψεις του Ομήρου και του Ευριπίδη σχετικά με την αθανασία του Μενελάου είναι διαφορετικές. Πώς εξηγείται αυτή η διαφοροποίηση με βάση τις αντιλήψεις της κάθε εποχής για την αυτονομία του ανθρώπου;*
- 1857-64 Τέκνα της Λήδας...λίγες τα 'χουν:** ο Θεοκλύμενος υποχωρεί και συμμορφώνεται με τη θέληση των θεών (στ.1862), παράλληλα δε αποκαθιστά κι αυτός το όνομα της Ελένης (στ.1863-4).
- *Να συγκρίνετε το περιεχόμενο των στίχων 1863-4 με εκείνο των στίχων 81-2.*

Σ' αυτό το σημείο αποχωρούν οι Διόσκουροι.

- 1865-70 Οι γνώμες αλλάζουν...τούτ' η ιστορία:** αυτοί οι στίχοι αποτελούν το εξόδιο άσμα. Εκφράζουν μία γενική αντίληψη, σύμφωνα με την οποία οι θεοί είναι ρυθμιστές των ανθρωπίνων πραγμάτων και καθορίζουν το πεπρωμένο, όπως συνέβη και με την Ελένη. Με τους ίδιους στίχους τελειώνουν και άλλες τραγωδίες του Ευριπίδη (*Αλκηστις, Ανδρομάχη, Μήδεια, Βάκχαι*), γιατί ο ποιητής θέλει να δώσει ένα παρόμοιο μήνυμα που προκύπτει από την όλη παρουσίαση και επεξεργασία του μύθου στα έργα αυτά.
- *Να συγκρίνετε τα λόγια του Χορού με όσα είπε ο ίδιος στους στίχους 1254-61 και ο Αγγελιαφόρος στους στίχους 784-9.*